

# Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları

Ottoman Period Gravestones in Tarsus Archeological Museum

Savaş YILDIRIM\*

## Öz

Mezar taşları, maddi kültür varlıklarımız içerisinde son derece önemli bir grubu meydana getirmektedir. Hem tarih hem de sanat tarihi alanı için önemli veriler ortaya koyan bu eserlerin değeri ne yazık ki çok geç anlaşılmış ve gerektiği gibi korunamamıştır. Bu nedenle de bir kısmı yok olup gitmiştir. Son yıllarda çeşitli araştırmacılar tarafından Anadolu'nun farklı bölgelerindeki mezar taşları kapsamlı yayınlarla ele alınarak belgelenmiştir. Ancak hala ülkemizin değişik mezarlık ve müzelerinde incelenmemiş pek çok mezar taşı bulunmaktadır. Bu türden çalışmalara katkı sağlamak adına makalemizde, daha önce sanat tarihi literatüründe hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı dönemi mezar taşları form, malzeme ve süsleme özellikleriyle detaylı bir biçimde tanıtılmış ve dönemi içerisindeki yeri vurgulanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Mezar taşları, taş süsleme, Tarsus, Osmanlı dönemi.

## Abstract

The gravestones compose the very important part of our material culture. Unfortunately their historical and artistic importance have been realized too late. And these relics had not been preserved in large measure. In the last years, various scholars studied on some of these gravestones and documented their features by the comprehensive articles. Nevertheless there are many gravestones that have not been studied yet. I composed the present article that deals with the Ottoman gravestones in Tarsus Archeological Museum from point of form, material and ornament features in detailed manner.

**Key Words:** Gravestones, stone ornament, Tarsus, Ottoman period.

---

\* Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi.

İslam dininin görkemli ve süslü mezar fikrine karşı olduğu bilinmekle birlikte<sup>1</sup>, inşa edilen mezar anıtlarında bu kaideye pek uyulmadığı zengin süslemelere sahip türbe ve mezar taşlarından anlaşılmaktadır. Bu bakımdan özellikle mezar taşları, kitabelerinde içerdiği bilgiler ile edebi ve tarihi bir belge niteliği taşıması yanı sıra dekoratif özellikleriyle de sanat tarihi araştırmalarının önemli bir alanını meydana getirmektedir. Tarihi miras yönünden eşsiz bir zenginliği bünyesinde barındıran ülkemizde hazireler, adeta bir açık hava müzesi görünümündedir. Bu zenginliğe karşın koruma ve onarım bakımından mezar taşlarına gösterilen ilgi ne yazık ki aynı ölçüde olmamıştır. Özellikle tarihi ve kültürel mirası koruma bilincinin henüz tam anlamıyla yerleşmediği yıllarda bakımsızlık ve tahribat nedeniyle pek çok hazire ortadan kalkarak bugüne gelememiştir. Her türlü olumsuz müdahaleye rağmen günümüze ulaşan eserler, bu alandaki zenginliği ve görkemi gözler önüne sermeye yeter. Son yıllardaki sanat tarihi araştırmalarında bu alana artan bir ilginin gösterilmesi de sevindiricidir. Bu araştırmalarla İstanbul<sup>2</sup>,

<sup>1</sup> B. Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1992, s.1; Y. Raghep, “İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı”, *Cimètieres Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique (İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri)* I, Ankara 1996, 17-23, (s.17), Mezar üzerine bina inşa edilmesinin yasaklanmasında en önemli sebep İslam dininin temel prensiplerinden tevhid inancının zedelenmesi endişesidir. Bilindiği üzere İslamiyet putperest bir toplumda ortaya çıkmış ve tevhid fikri uzun mücadelelerden sonra kabul ettirilebilmiştir. Bu fikrin zarar görmemesi için Hz Peygamber tarafından başlangıçta kabir ziyaretleri dahi yasaklanmıştır. Bkz., H. Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996, s.2.

<sup>2</sup> İstanbul'daki mezar taşlarını ele alan belli başlı yayınlar için bkz., A. S. Açıkgozoğlu, “Eyüp Sultan'da Ketebeli Mezar Taşları”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.244-247; Ö. Barışta, “Eyüp Sultan'dan Bazı Çocuk Mezar Taşları”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.172-180; S. Gülşen, “Eyüp'te Gömülü Sanatçı Mezarları”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.206-213; H. P. Laquer, *Hüvel-Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, İstanbul 1997; H. Subaşı, “Eyüp Sultan ve Civarındaki Mezar Taşı Kitâbelerinin Hat San'atı ve Tarihi Açısından Önemi”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.181-196; T. Çoruhlu, “Eyüp Sultan ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Mimar Taşlarında Kase İçinde Meyve Tasvirleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, (8-10 Mayıs 1998), İstanbul 1998, s.103-117; Y. Çoruhlu, “Eyüp ve Çevresindeki Mezartaşlarında Görülen Kase İçinde Meyva Tasvirlerinin Sembolizmi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, (8-10 Mayıs 1998), İstanbul 1998, s.119-127; S. Berk, “Eyüp Sultan Sınırları İçerisinde Hattat Mustafa Rakım'a Ait Mezartaşı Kitabeleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s. 242-249; H. Çal, “İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarındaki Başlıklar”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu*, (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s.207-225; M. Çerkez, “Eyüp Sultan Mezar Taşlarında Kandil Motifleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s.339-365; K. Biçici, “Eyüp Sultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s. 490-501; T. Çoruhlu-Y. Çoruhlu, “İstanbul'da Bulunan Gemici/Denizci Mezar Taşlarına Dair Bir Değerlendirme”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp Sultan Sempozyumu*, (5-7 Mayıs

Anadolu<sup>3</sup> ve Balkanlar'daki<sup>4</sup> pek çok mezar taşı tanıtılarak belgelenmiş ve dönemi içerisindeki yeri ortaya konmuştur. Bununla birlikte özellikle ülkemizin değişik müze ve hazirelerinde hala ele alınmayı bekleyen pek çok mezar taşı bulunmaktadır. Bu tür çalışmalara katkı sağlamak adına makalemizde Anadolu'nun tarihi kentlerinden Tarsus'ta Arkeoloji Müzesi'ndeki Osmanlı dönemi mezar taşlarını konu aldık. Müzedeki mezar

2000), *Tebliğler*, İstanbul 2000, s.76-89; N. Eralp, "Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi ve Dukakinzâde", *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, (11-13 Mayıs 2001), İstanbul 2002, s. 192-195; A. Ersoy, "Eyüp'teki Mezar Taşlarında Servi Kültü", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, (11-13 Mayıs 2001), İstanbul 2002, s. 91-95; E. Güven, "Eyüp Sultan Türbesi Haziresi'nin Önemine Dair Bir İnceleme", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, (11-13 Mayıs 2001) İstanbul 2002, s. 234-239; İ. Pala, "Eyüp Sultan'da Ebussuud Haziresi", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (11-13 Mayıs 2001), İstanbul 2002, s. 186-191; Z. C. Özsayiner, "Eyüp Hazirelerinde İki Kadın Hattat Habibe Hatun ve Habibe Hanım", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VII. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, (9-11 Mayıs 2003), İstanbul 2003, s. 178-181; S. Berk, *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul 2006.

<sup>3</sup> Anadolu'nun değişik bölgelerindeki Türk dönemine ait mezar taşları hakkında bilgi veren belli başlı yayınlar için bkz., B. Karamağaralı, *a.g.e.*, ; G. Tunçel, *Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezar Taşları*, Ankara 1989; D. Karaçağ, *Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezar Taşları*, Ankara 1994; G. Tunçel, "Beypazarı Müzesi'ndeki Mezartaşları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 44, S. 2, Ankara 2004, s.267-284; G. Tunçel, "Ayaş Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Dergisi*, S. 14/1, İzmir 2005, s.277-307; Ş. Kara-H. Danişik, *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Konya 2005; H. Çal, "Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları", *Vakıflar Dergisi*, S.XXX, Ankara 2007, s.295-383; Ş. Kazan-M. Göçmen, "Burdur Müzesi İle Merkez Cami Hazirelerindeki Ata Yedigârî Eserlerimiz: Osmanlı Mezar Taşları", *I. Burdur Sempozyumu, Bildiriler*, (16-19 Kasım 2005), C.2, Burdur 2007, s.123-146; H. Çal- G. İltar, *Giresun İli Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, Ankara 2011; S. Bayrakal, "Ölümsüzlüğe Uzanan Taşlar: Hacı Bektaş Veli Külliyesi Haziresi'ndeki Mezar Taşları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.59, Ankara 2011, s.15-70; A. Karaçağ, "Elmalı Abdal Musa Dergahındaki Bektaş Mezar Taşları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.57, Ankara 2011, s.99-130; Ş. Tali, "Kayseri Tavlusun Köyü Mezarlığında Bezemeli Mezar Taşları-II", *Sanat Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S.21, Erzurum 2012, s.97-124; G. Baş, "Mardin'de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları", *Bilig*, S.61, Ankara 2012, s.31-44.

<sup>4</sup> Balkanlar'daki mezar taşları hakkında yapılmış çalışmalar için bkz., G. Tunçel, *Kalkandelen (Tetova) Harabati Baba Tekkesi Haziresi'ndeki Mezartaşları*, *Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (17-19 Mayıs 2000 Şumnu-Bulgaristan), C.2, Ankara 2001; G. Tunçel, "Üsküp Sultan Murat Camii Haziresi'ndeki Mezar Taşları", *Bilge*, S.43, Ankara 2004, s.20-38; G. Tunçel, *Üsküp Alaca Camii Haziresi'ndeki Şahideler*, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S.1, Ankara 2005, s.215-236; G. Tunçel, "Üsküp İsa Bey Camii Haziresi'ndeki Lahit Şeklinde Mezarlar", *Milli Folklor*, C.9, S.66, Ankara 2005, s.105-115; G.Tunçel, "Üsküp İsa Bey Camii Haziresindeki Şahideler", *Erdem*, C.15, S.43, Ankara 2005, s.65-85; G. Tunçel, *Üsküp Yahya Paşa Camii Haziresindeki Mezartaşları* *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 50, S. 2, Ankara 2011, s.243-263.

taşlarını sanat tarihi bakımından ele alan bir yayın bulunmamasıyla birlikte kitabelerinin bir kısmı, Çukurova'daki Türk İslam eserlerine dair yazıtları konu alan bir çalışmada<sup>5</sup> incelenmiştir. Bu makalemizde amacımız, envanter kayıtlarına göre büyük bir kısmı satın alma yoluyla müze koleksiyonuna kazandırılmış ve sanat tarihi bakımından da etraflıca ele alınmamış, on bir mezar taşını önce form, malzeme ve süsleme özellikleriyle detaylı bir biçimde tanıtmak, ardından da başka yerleşim merkezlerindeki örneklerle karşılaştırarak Anadolu-Türk Sanatı içerisindeki yerini vurgulamaktır. Eserleri tanıtırken kronolojik bir sıra ile ele almaya özen gösterdik. Tarih içermeyen mezar taşlarını ise envanter numarasına göre sıraladık.

### A) Plaka Biçiminde Gövdeye Sahip Şahideler

Şahide Numarası: 1

Envanter Numarası: Envanteri yapılmamış

Ölçüler<sup>6</sup>: 90x39x7 cm.

Baş ucu şahidesi plaka biçiminde bir gövdeye sahiptir. Bu kısım birbirine paralel kenarlarla yükselir ve üstten sivri kemer formundaki bir tepelikle sınırlanır. Gövdenin alt kısmı düz bırakılmış, üst kısımda ise sadece dört satır halinde yazıt metni yer almıştır. Bu metinde satırlar, düz yüzeyli silme kuşaklarıyla meydana getirilen panolar içerisinde ve yüzeyden hafif kabartılarak verilmiştir. Panolar ilk satırda üçgen, diğer satırlarda ise dikdörtgen bir çerçeve meydana getirmiştir (Resim 1).

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

Müteveffâ târîh şehîr

Şa'bânu'l-mükerrem

Sene Selâsün

Ve tis'umie

Kitabenin son iki satırı Ebced hesabı ile kişinin ölüm tarihini H. 903 (M. 1498) olarak bildirmektedir<sup>7</sup>.

<sup>5</sup> M. Yüksel, *Çukurova'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler*, Basıldığı yer ve yıl belirtilmemiş, s.225-228.

<sup>6</sup> Plaka şeklinde gövdeye sahip şahidelerde, ilk ölçü taşın boyunu, ikinci ölçü enini, son ölçü ise kalınlığını ifade etmektedir.

<sup>7</sup> Bu kitabenin transkripsiyonu Trabzon Müzesi eski müdürü Sayın Murat Yüksel tarafından yapılmıştır. Kendilerine çok teşekkür ederim.

Şahide Numarası: 2

Envanter No: 970-19-21

Resim No: 2

Ölçüler:118x29x7 cm; kavuk üst çevre:86 cm.

Plaka biçiminde gövdeye sahip baş taşı, yukarıya doğru birbirine paralel kenarlarla yükselir ve bir boyun aracılığıyla kavuk biçimindeki tepeliğe bağlanır. Taşın gövde kısmında hiçbir süsleme unsuru görülmez. Bu kısımda sadece sekiz satır halinde kitabe metni yer almıştır. Düz yüzeyli silmelerle birbirinden ayrılan bu satırlardan ilk yedi tanesi dikdörtgen biçimi panolarla çerçevelenmiş, sekizinci ve son satır ise bir kartuş içerisine alınmıştır. Yazı kuşağı, iki yandan ince bir bordür ile sınırlanmış ve harfler zeminin oyulması suretiyle kabartılarak verilmiştir. Gövdeden tepeliğe geçiş sade bir boyun aracılığıyla sağlanmıştır. Kavuk biçimindeki tepelik, iki kısım halindedir. Üst kısım profillerle dilimlenmiş beyzi bir forma; alt kısım ise oval bir görünüşe sahiptir (Resim 2).

Kitabenin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

*Hüve'l Bakî*

*Ser bevvâbîn dergâh-ı 'âliden*

*Tarsus Mütessellimi iken*

*İrtihâl-i dâr-ı bekâ iden*

*Merhûm ve mağfûr*

*Kırmîdzade Mustafa Ağa*

*Ruhu için*

*El Fâtiha*

*Sene 1219*

Şahide Numarası: 3

Envanter Numarası: 970-19-19

Ölçüler:78x30x5 cm; sarık üst çevre: 72 cm.

Mermer malzemedan yapılmış başucu şahidesi levha biçimindeki gövdesi ile birbirine paralel kenarlarla yükselir. Üst kısım, destarları çapraz yönlerde atılmış sarık biçiminde bir tepelikle nihayetlenir. Mezar taşının

gövdesi birbirine paralel satırlarla verilen kitabe metnine ayrılmıştır. Sekiz satır halindeki yazıtta her bir satır, düz yüzeyle silme kuşaklarıyla dikdörtgen biçimi panolara ayrılmış ve bu panolar içerisinde harfler zeminin oyulması suretiyle kabartılarak verilmiştir. Taşın yazı alanı iki yandan ince bir bordürle sınırlanmıştır (Resim 3).

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

*Bu merkad-ı hâzîn Hıyar-zâde Hüseyin ağa ki meyl  
İtdi nihâne olub Tarsus'a vâli-i adl-ü dâdi  
Komuşdı misline muhkem nişâne ecel peymânesin  
Nüş itdi bunda Hûda'nın rahmetine..... bahâne  
Bulub kurb-ı Nebî-i Danyalı erişdi Sa'dî-veş bir Gulistane  
Bu bir lütf ü 'inayetdir hudâ'da erişmek böyle bir âli mekâne  
Kodı dünyâ-yı hürrem düşdi tarih edüb terk-i cihân  
Gitdi Sene 1225 cinâne*

Şahide Numarası:4

Envanter No: 970-19-20

Ölçüler:95x28x8 cm.

Başucu taşı olarak yapılmış mermer şahide, üçgen bir tepelik altında birbirine paralel kenarlarla uzanan bir gövde formuna sahiptir. Kalın silmelerle bordürlenerek dikdörtgen biçimi geniş panolara ayrılmış gövde kısmında, yalnızca yedi satır halinde kitabeye yer verilmiştir. Taşın arka yüzü ise tıraşlanmıştır (Resim 4).

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

*Hüve'l Bâkî  
Ol Muhammed Mustafa'nın Hürmeti çün  
Ey Hûdâ kılma bu 'abdî za'îfi  
Nâ-tuvâne-i pûr-ı ezâ ism-i pâkîdürür  
Fatma bint-i hâkimi es-Seyyid Muhammed  
Eşref okusunlar rûhu için Fâtiha  
Bây-ı gedâ sene 1230*

Şahide Numarası: 5

Envanter Numarası: 970-3-2

Ölçüler: 87x34x3 cm.

Mermer malzemeden yapılmış plaka formu ayak ucu şahidesinde üstte sivri kemerli bir tepelik ve bu tepelik altında paralel kenarlarla aşağıya doğru inen gövde yer almıştır. Taşın tüm yüzeyi bitkisel bir kompozisyonla bezenmiş ve herhangi bir yazı metnine yer verilmemiştir. Şahide gövdesinin alt kısmından başlayarak yükselen simetrik, kenarları akant yapraklarıyla süslü C ve S formu kıvrım dal, gövdenin orta kesiminde birleşir. Tam birleştiği bu kısımda ise bir mum motifi yer almıştır. Mum ile tepelik arasında kalan bölüm, akant yapraklarından çıkan bir çift dal ile dolgulanmıştır. Şahidenin tepelik kısmı ise bir akantus yaprağı ile süslenmiştir (Resim 5).

Şahide Numarası: 6

Envanter Numarası: 970-4-1

Ölçüler:126x57x5 cm.

Plaka biçiminde gövdeye sahip mermer ayak ucu taşı birbirine paralel kenarlarla yükselir. Üst kısmında tepelik yer almaz. Gövde yüzeyi, bütünüyle barok karakterde bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Gövdenin tam ortası içi sade tutulmuş oval bir kartuşun iki yanında, biri büyük diğeri daha küçük olmak üzere iki akantus yaprağı yer almaktadır. Büyükçe olan akantus yaprağının taç kısmından çıkarak taşın ensiz kenarlarına doğru ilerleyen C ve S formu kıvrım dallarla şahide yüzeyi boş yer kalmamacasına dolgulanmıştır. Bu dallar volütler yaparak birbirlerine dolaşmakta ve bazen uçları uçları stilize bitkisel bir motifle nihayetlenmektedir (Resim 6). Kompozisyon dört yandan düz bir silme ile kuşatılarak çerçevelenmiştir.

Şahide Numarası: 7

Envanter Numarası: 970-4-2

Ölçüler:126x56x5 cm.

Mermer ayakucu şahidesi, levha biçimindeki gövdesi ile paralel kenarlar halinde yükselir. Bu kısım dört yandan düz bir silme bordürü ile

çerçevelemiş ve bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Bezemede ortada oval bir kartuş yer almaktadır. Bu kartuşa bağlı akantus yapraklarından çıkan kıvrım dallar C ve S formları halinde iki yana doğru ilerlemekte ve kıvrık yapraklarıyla volütler yaparak birbirine dolaşmaktadır (Resim 7).

Şahide Numarası: 8

Envanter Numarası: 984-7-145

Ölçüler: 169x57x5 cm.

Ayak ucu taşı, birbirine paralel kenarlarla yükselen plaka şeklindeki bir gövdeye sahiptir. Şahide, günümüzde iki parçaya ayrılmış ve ayrıca kenarları da kırılmıştır. Bitkisel süslemeli şahide gövdesinin tam orta kısmında, kalın silmelerle meydana getirilerek akantus yaprağı ile taçlanmış barok bir kartuş vardır. Bu kartuş içerisine üç satır halinde bir hadis<sup>8</sup> yazılmıştır. Barok kartuşun iki yanında ise C ve S formlarıyla şahidenin kısa kenarlarına doğru ilerleyen akant yapraklı kıvrım dallar yer almıştır (Resim 8-9).

### **B) Lahit Şeklindeki Mezarlar**

Lahit Numarası: 1

Envanter Numarası<sup>9</sup>: 970-19-22, 970-19-23, 984-7-149, 984-7-150

Ölçüler<sup>10</sup>:67x202x61 cm. (lahit mezar)

165x39x14 cm. (baş ucu şahidesi)

189x38x14 cm. (ayak ucu şahidesi)

Dikdörtgenler prizması şeklindeki mezar kütesi, ayrı ayrı hazırlanmış yekpare mermer levhaların birleştirilmesi ile meydana getirilmiş, baş ve ayak ucuna birer şahide yerleştirilmiştir<sup>11</sup>. Mezarın uzun kenarlarında birbirinin tekrarı natürmort bir kompozisyon işlenmiştir. Bu süslemede lahit cephesi, kare kesitli başlık ve dikdörtgen formlu gövdeye sahip sütuncelerle üç bölüme ayrılmış ve her bir bölümde kase içerisinde meyve tasviri yer almıştır (Resim 10). Kaseler, alçak kaideli, çift kulplu ve ağız kısmı dış bükey bir forma sahiptir. Gövdesinin dış yüzeyine iki farklı kompozisyon

<sup>8</sup> Bu hadisin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir: Kale'n-nebî aleyhi's-salam Ummetün medinetün ve rabbun gafur Sadaka resulu'lallah.

<sup>9</sup> Müze kayıtlarında mezarın uzun kenarlarını meydana getiren levhalar ile baş ve ayak ucu şahideleri ayrı ayrı envanterlenmiş, bu nedenle dört farklı numara verilmiştir.

<sup>10</sup> Lahit şeklinde mezarın ölçüleri en, boy ve yükseklik sırası ile verilmiştir.



işlenmiştir. Üstte, yan yana yerleştirilmiş beş tane yarım küre biçimi bir motif, altta ise akantus yaprakları yer almıştır. Sütuncelerin sınırladığı alanda ortadaki natürmort, kaseye son derece düzgün bir biçimde yerleştirilmiş on sekiz tane kayısıdan ibarettir. Bunun iki yanındaki meyve tasvirleri ise simetrik bir düzene sahiptir. Burada kayısının yerini üç tane nar motifi almıştır. Bu natürmort kompozisyonların iki yanı S kıvrımlar yapan dallarla dolgulanmış ve bu dallar meyvelere bağlanmıştır. Natürmortlar üstten bol kıvrımlı hatlara sahip perde motifi; alttan ise bir çift silme ile sınırlanmıştır. Üstte, önce iki kademeli bir silme, ardından da S kıvrımlarla ilerleyen tek bir daldan ibaret bir bordürle lahit cephesi sonlanmıştır (Resim 11-12).

Lahit şeklindeki mezarın baş ve ayak ucu şahidelerinin yerleştirildiği kare biçimi her iki kısa kenarında da aynı özelliklere sahip kompozisyonlar işlenmiştir. Bu kısımlarda yine natürmort tasvirler işlenmekle birlikte kase içerisindeki meyveler farklılaşmış, kayısı ya da narın yerini üç tane üzüm salkımı almıştır. Bu kompozisyonun iki yanı üzüm salkımlarına ait sapsaplarla dolgulanmıştır. Üzüm salkımlarının yerleştirildiği kase, geniş kenarlardaki meyve tabağının tekrarıdır. İki yandan sütunceler; alttan ve üstten ise iki kademeli silmeler kompozisyonu çerçevelemiş, ayrıca üstte kademelenme yapan silmeler ile üzüm salkımları arasında yine perde motifine yer verilmiştir (Resim 13).

#### *Başucu Şahidesi*

Mezar taşı, birbirine paralel kenarlarla yükselen plaka şeklinde bir gövdeye sahiptir. Taşın gövdesi on beş satır halinde verilen kitabe metnine ayrılmış, birbirine paralel olarak verilen bu satırlar, düz yüzeyli silmelerin teşkil ettiği dikdörtgen panolarla çerçevelenmiştir. Satırlar harf çevresinin oyularak çukurlaştırılması ile kabartma olarak verilmiş ve iki yandan ince bir silme bordürü ile sınırlanmıştır. Üst kısmında belirgin bir çatlak yer almaktadır (Resim 14).

Kitabe metninin Latin harfleriyle yazılışı şu şekildedir:

On birinci Mîralay Mîr Ahmet serverâ

Beyn-i akrânında bulmuş idi.....imtiyaz

Genç idi itmiş değildi ma'siyet ömründe hiç

Müttakî kamil olub me'lûfu olmuşdu namaz

Hem edîb hem lebib idi cihânda misli yok

Kıydı sefkat etmedi ana bu çerh-i fitne-sâz

Böyledir bu rahm'ü şefkatsiz felek her dem beğim

Mîr-ü paşadır cihandan eylemez hiç ihtiraz  
 Hüsn-i halkın pek severdik neyleyim çarh-ı felek  
 Yakdı yandırdı derûne idir bir süz ü güdâz  
 Hak te'ala gark ide rûh-ı şerîfin rahmete  
 Hep ahıbbâsı efendim etdiler böyle niyaz  
 Tam târih-i vefâtın söyledi kıl-k-i 'azîz  
 Gıtdi Ahmed Beğ Efendi cennete bâi-'izz-inaz  
 Sene 1250

Şahidenin en alt satırı ile mezarın dar yüzünü meydana getiren kare pano arasında bir ibare daha vardır. Burada Mir Ahmed ankurbıyyat.....mîrmîrân-ı Hüseyin Paşa ifadesi kartuş içerisine alınmıştır.

*Ayak ucu Şahidesi*

Mezar taşı levha şeklindeki gövdesi ile aşağıdan yukarıya doğru yükselir ve alçak bir boyun aracılığıyla tepeliğe bağlanır. Tepelik dikdörtgen bir görünüşe sahip olmakla birlikte, üst kısmının küçük bir bölümü kırılmıştır. Şahidenin gövde kısmı, tamamen bitkisel bir süslemeye sahiptir ve bir saksıdan çıkan stilize bir gül ağacı ile natürmort bir kompozisyon betimlenmiştir. Ağacın yer aldığı saksı çift kulpludur ve üç yapraklı ters palmeti andıran bir kaide üzerinde yükselmektedir. Gövde dış yüzeyinde, beş tane yarım küreye benzer motif göze çarpmaktadır. Bu natürmort tasvir yanlardan iki kademeli silmelerle; üstten ise yuvarlak bir kemerle çerçevelenmiştir. Şahidenin alt iki yanında simetrik kıvrım dallar, bir dik üçgen içerisinde yer almaktadır (Resim 15).

Lahit Numarası: 2

Envanter Numarası: 984-7-146

Ölçüler: 63x60 cm.

Müze deposunda korunan kare formlu mermer levha lahit biçimi bir mezar kütesinin kısa kenarına aittir. Levhanın üst kısmı bir yazı bordürü olarak düzenlenmiş ve Bakara Suresi 255. ayetinden bir satır<sup>12</sup>, düz silmelerle meydana getirilmiş enine dikdörtgen bir çerçeve içerisine yazılmıştır. Bu yazı bordürünün alt kısmında dört yandan ince bir konturla

<sup>12</sup> Bu satırın Latin harfleriyle yazılışı ye'lemü mâ beyne eydihim vemâ halfehüm şeklindedir.

sınırlanmış alanın ortasında, etrafı akantus yapraklarıyla süslü oval görünümlü bir kartuş yer almaktadır. Bu kartuşun iki yanı üstte C kıvrımlar yapan akantus yaprakları; altta ise simetrik bir gül çifti ile dolgulanmıştır (Resim 16).

Lahit Numarası:3

Envanter Numarası:984-7-147

Ölçüler: 63x61 cm.

Müze deposunda yer alan mermer malzemeden üretilmiş yekpare levha, kare formludur ve lahit şeklindeki bir mezarın dar kenarını meydana getirmektedir. Üst kısmında düz silmelerle enine dikdörtgen bir çerçeve meydana getirilmiş ve bu çerçevede “Besmele” ibaresi yer almıştır. Hemen bunun altında bitkisel süslemeli bir kare pano vardır. Bu panonun merkezine iç kısmı süslemesiz barok bir kartuş yerleştirilerek kenarları C kıvrımlı akantus yapraklarıyla süslenmiş, alt kısmında ise köşelere doğru simetrik bir çift gül yer almıştır (Resim 17).

### **Karşılaştırma ve Değerlendirme**

Tarsus Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda yer alan sekiz tane plaka biçiminde gövdeye sahip şahide, bir tane baş ve ayak ucu şahideli lahit şeklinde mezar, iki tane de lahit biçimindeki mezarın kısa kenarlarına ait levha çalışmamız kapsamında incelenmiştir.

### **A) Plaka Biçimindeki Gövdeye Sahip Şahideler**

Plaka biçimindeki gövdeye sahip şahidelerden dört tanesi (şahide numarası 1,2,3,4) başucu taşı dört tanesi (şahide numarası 5,6,7,8) de ayak ucu taşıdır. Baş ucu taşlarının tamamı tarih içermekte ve H. 903 M.1498 ile H.1230 M.1815 aralığında yer almaktadır. Şahidelerin tümünde kullanılan malzeme mermerdir. Sekiz şahideden yedi tanesi sağlam olarak müzeye getirilmiştir. Depoda yer alan bir eser ise iki parçaya ayrıldığı gibi, kısa kenarlarının bir bölümü de kırılmıştır. Form itibarıyla şahideler, çoğunlukla birbirine paralel kenarlarla uzanan bir gövde biçimlenişine sahiptir. Sadece bir eserde gövdenin aşağıdan yukarıya hafif genişleyerek yükseldiği görülmektedir. Sekiz mezar taşı içerisinde gövdeyi taçlandıran tepeliğe ilişkin bir genelleme yapmak mümkün değildir. İki şahide de sivri kemer (şahide numarası 1,5), bir şahide de (şahide numarası 2) kavuk<sup>13</sup>, bir şahide

<sup>13</sup> Laquer, *a.g.e.*, s.149-152'da İstanbul'daki mezar taşlarından derlediği bilgiler ışığında bu tür kavukları katibi tipi kavuğun alt grubu (F5) içerisinde değerlendirmekte ve İstanbul'da bu gruptan mezar taşlarının 1760 ile 1832-33 arasındaki dönem içerisinde yapıldığını ifade etmektedir. Bu kavuğu taşıyanların sosyal konumları farklıdır. Vali olarak görev yapanlar

de sarık (şahide numarası 3), bir şahide de ise sivri bir üçgen (şahide numarası 4) tepelik formunu meydana getirmiştir. Üç şahide ise (şahide numarası 6,7,8) sadece gövdeden ibarettir ve tepeliğe yer verilmemiştir. Kavuk kullanılan şahide de gövde ile tepelik bağlantısı bir boyun aracılığıyla sağlanmış, üst kısmı sarıkla taçlanmış şahide de ise başlık direk gövde üzerine oturtulmuştur.

Gövde kısmı, baş ucu şahidelerinin tümünde (şahide numarası 1,2,3,4) paralel satırlarla verilen kitabe metnine ayrılmıştır. Bu satırlar, yatay silmelerin çerçevelediği dikdörtgen panolar içerisine, iki yandan konturlanarak yerleştirilmiş ve harfler, zeminin oyulması ile kabartılarak verilmiştir. Satır sayıları dört ile dokuz arasında değişkenlik göstermektedir.

Müzedeki mevcut mezar taşları içerisinde süsleme ayak ucu şahidelerinde yoğunluk kazanmıştır. Barok bir kartuşun iki yanındaki simetrik C ve S kıvrım dallar, akantus yaprakları dönemin karakteristik özelliğini yansıtan motifler olarak yer alırlar. İki mezar taşındaki (şahide numarası 6, 7) kompozisyon tamamen birbirinin aynısıdır.

Tarsus Arkeoloji Müzesi'nde ele aldığımız plaka şeklindeki gövdeye sahip mezar taşları, form ve süsleme özellikleriyle Osmanlı dönemine ait başka merkezlerdeki örneklerle benzerlik içerisindedir.

Plaka biçimindeki gövdeye sahip şahidelerden bir tanesinde (şahide numarası 1) gördüğümüz üst kısmı beyzi; alt bölümü oval bir forma sahip kavuğun benzerlerine, İstanbul Bekir Paşa Camii haziresindeki Mustafa Paşa ya da Ömer Paşa'ya ait mezar taşında<sup>14</sup>, Üsküp İsa Bey Camii haziresindeki üç mezar taşında<sup>15</sup>, Giresun Çavuşlu Beldesi mezarlığındaki Rüşan Bey'in mezar taşında<sup>16</sup>, Giresun Müzesi'ndeki 17 numaralı tepelikte<sup>17</sup>, Konya Sille Mezarlığı'ndaki Hacı Muhammed Ağa'nın oğluna ait şahidede<sup>18</sup>, Ayaş Bünyamin İlköğretim Okulu bahçesindeki başucu şahidesinde<sup>19</sup>, Zeytinburnu Tahir Efendi Mezarlığı'ndaki Kethüda Pirizade İsmail Efendi mezar

---

bulduğu gibi tüccar ve zanâatkar sınıftan da kişiler bulunmaktadır. Ayrıca bkz., Şekil 18; Çal, İstanbul Eyüp'teki Erkek...."s. 210'da bu tür başlığı Çubuklu Başlıklı Kısa Sarıklı Kavuk olarak adlandırmaktadır.

<sup>14</sup> Resim için bkz., Laquer, *a.g.e.*, s.198, Resim 45.

<sup>15</sup> Tunçel, "Üsküp İsa Bey....", 5,6, 21. resimler.

<sup>16</sup> Çal-İltar, *a.g.e.*, Resim 123.

<sup>17</sup> H. Çal, "Giresun Müzesi ve Tirebolu Kalesi'ndeki Mezar Taşı Başlıkları", Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler, (9-11Ekim 2008), C. 2, Ankara 2009, 256-269, (s.260).

<sup>18</sup> Bilgi ve resim için bkz., Kara-Damışık, *a.g.e.*, s.42-43.

<sup>19</sup> Tunçel, "Ayaş....", s.283, Resim 17.

taşında<sup>20</sup>, Burdur Müzesi'ndeki bir mezar taşında<sup>21</sup>, İstanbul Eyüp'teki bir çocuk mezar taşında<sup>22</sup> rastlamaktayız.

Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki iki mezar taşında birbirine paralel kenarlarla yükselen gövde, sivri kemerli bir tepelikle sınırlanmaktadır. Bu türden şahideler, Erken Osmanlı Döneminde özellikle Bursa'da yaygın bir biçimde kullanılmış<sup>23</sup> ve ardından İstanbul ve Anadolu'da da tercih edilen bir form haline gelmiştir. Benzerlerine, İstanbul Eyüp'teki iki çocuğa ait ayak ucu şahidesinde<sup>24</sup>, İstanbul Eyüp'teki Hazreti Halid Turbesi Haziresi'nde yer alan bir mezar taşında<sup>25</sup>, Elmalı Abdal Musa Dergahı'ndaki iki mezar taşında<sup>26</sup>, Bitlis Saidiye Türbesi' haziresinde<sup>27</sup>, Samsun Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki iki mezar taşında<sup>28</sup>, Kayseri Tavlusun Köyü mezarlığında<sup>29</sup>, Ayaş Bünyamin Ayaşı Camii haziresinde<sup>30</sup>, Ayaş Sinanlı Köyü Camii haziresinde<sup>31</sup> rastlamaktayız<sup>32</sup>. Balkanlarda bu tarz şahideleri Üsküp İsa Bey Camii haziresinde<sup>33</sup> görmek mümkündür.

Üst kısmı sivri kemerle taçlanmış bir ayak ucu şahidesinde (şahide Numarası 5) tepelik yüzeyi bütünüyle akantus<sup>34</sup> yapraklarıyla süslenmiştir.

<sup>20</sup> Berk, *a.g.e.*, s.92.

<sup>21</sup> Göçmen-Kazan, *a.g.m.*, s.124.

<sup>22</sup> Barışta, *a.g.m.*, s.178, Resim 16.

<sup>23</sup> Erken Osmanlı döneminde sivri kemerli tepeliğe sahip çok sayıda şahide için için bkz., D. Karaçığ, *a.g.e.*

<sup>24</sup> Barışta, *a.g.m.*, Resim 4, 10.

<sup>25</sup> V. Çetintaş, "İstanbul Eyupsultan Hazreti Halid Turbesi Haziresi'nde Yer Alan Mezar Taşları Konulu Tezlerin Değerlendirilmesi", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (28-30 Mayıs 1999)*, İstanbul 2000, 372-379, (s.376, Çizim 3).

<sup>26</sup> A. Karaçığ, *a.g.m.*, s.112, Resim 6, 22.

<sup>27</sup> K. Pektaş, Bitlis Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları, Ankara 2001, s.298, Resim 172.

<sup>28</sup> E. Nefes, "Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Kitabelerinde Şair Adı Bulunan Mezar Taşları", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.24-25, Samsun 2007, 229-246, (s.231, 236-237, Resim 3, 13).

<sup>29</sup> Tali, *a.g.m.*, Foto 18.

<sup>30</sup> Tunçel, "Ayaş...", s.278, Resim 2.

<sup>31</sup> Tunçel, "Ayaş...", s. 285, Resim 23.

<sup>32</sup> Plaka şeklindeki gövdenin üst kısmında sivri kemerle taçlandığı karşılaştırma örneklerinin sayısı hiç kuşkusuz çok daha fazla sayıdadır. Biz bu makale kapsamında belli başlılarını dile getirdik.

<sup>33</sup> Tunçel, "Üsküp İsa Bey...", Resim 23.

<sup>34</sup> Akantus, Antik Yunan Mimarisinde korint ve kompozit sütun başlıklarının ayrılmaz bir süsleme öğesidir. Türk sanatında da yaygın bir kullanım alanı bulmuş ve farklı malzemelerde yer almıştır. Motif yanlış bir tanımlamadan dolayı kenger yaprağı ile karışmıştır. Bu konuda kapsamlı bilgi için bkz., Y. Demiriz, "Acanthus; Türkiye'nin Arkeoloji ve Sanat Tarihi Terminolojisine Yanlış Adla Girmiş Bir Bitki Motifi", *Ege Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi III*, İzmir 1984, s.19-24.

Anadolu'da Kayseri Tavlusun Köyü mezarlığında<sup>35</sup>, Tirebolu Yeniköy Mahallesi mezarlığında<sup>36</sup>, İzmir Hacı Mahmut Camii haziresinde<sup>37</sup>, Edirne Beylerbeyi Camii haziresinde<sup>38</sup> benzer örneklere rastlamaktayız.

### B) Lahit Şeklinde Mezarlar

Bu tip mezarlar ya yekpare taşın oyulması suretiyle ya da dört ayrı levhanın birleştirilmesiyle meydana getirilir. Bir dikdörtgenler prizması görünüşüne sahiptir. Baş ve ayak ucu şahideleri sandık mezarın kısa kenarları üzerine yerleştirilir. Müzede bu özellikte bütünüyle sağlam tek eser, Tarsus Mütessilimi Miralay Ahmet Bey'in H. 1250 M. 1835 tarihli mezarıdır. Ayrıca, müze deposunda kare formlu ve birbirinin tekrarı kompozisyonlara sahip iki mermer levha daha bulunmaktadır. Bunlar da bir lahit mezarın kısa kenarlarına ait olmakla birlikte diğer parçaları hakkında herhangi bir kayıt ya da bilgi yoktur.

Miralay Ahmet Bey'in mezarı kase içerisindeki meyvelerden ibaret zengin natürmort kompozisyonlarıyla dikkati çeker. Mezarın uzun ve kısa kenarları süslemeleri bakımından simetrik. Dikdörtgenler prizmasının uzun kenarları sütuncelerle üç bölüme ayrılmış, ve bu bölümlerde iki farklı meyveye yer verilmiştir. Ortada kayısı, iki yanda nar motifi işlenmiştir. Kısa kenarlarda ise meyveler farklılaşmış, natürmort süsleme üzüm salkımları<sup>39</sup> ile yansıtılmıştır. Bu üzüm salkımlarının en yakın benzerini Adana Arkeoloji Müzesi'nde sadece kısa kenarıyla sergilenen bir sandık mezarda<sup>40</sup> görmekteyiz.

Ölü doğa tasviri olarak adlandırılan kase içerisindeki meyve betimlemeleri Osmanlı döneminde başka yerleşim merkezlerindeki mezar

<sup>35</sup> Tali, *a.g.m.*, s.123, Fotoğraf 2,17,18.

<sup>36</sup> Çal-İltar, *a.g.e.*, 309 ve 311 numaralı ayakucu şahideleri.

<sup>37</sup> N. Ülker, "İzmir Hacı Mahmut Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII ve XIX. Yüzyıl)", V. Araştırma Sonuçları Toplantısı (6-10 Nisan 1987), C. I, Ankara 1988, 11-42, (s.40, Resim 22).

<sup>38</sup> E. Baş, Edirne Beylerbeyi Camii Haziresi'nde Bulunan Mezar Taşları, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2009, s.359, Fotoğraf 155a.

<sup>39</sup> Bolluk, bereketi sembolize eden üzüm salkımının Türklerde ilk kez Uygurlar tarafından kullanıldığı yazılı belgelerde belirtilmektedir. Bkz., B. Ögel Türk Kültür Tarihine Giriş, C. 2 Ankara 2000, s.325-330; Kase içerisindeki meyve tasvirlerinin Türk kültüründeki sembolik manaları hakkında kapsamlı bilgi için bkz., "Y. Çoruhlu, "...Meyva Tasvirlerinin Sembolizmi", s.119-127; Türklerde bereket sembolü motifler ve bunların mimaride kullanımı hakkında bilgi için bkz., E. Gültekin, "Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri Ve Mimaride Değerlendirilmesi" *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/5, Fall 2008, s.9-31.

<sup>40</sup> S. Özkan, Geç Dönem Osmanlı Adana Mezar Taşları (18-20.YY.), (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2007, s.90, Resim 51.

taşlarında da son derece sevilerek kullanılmıştır. Batı Anadolu Bölgesi'ndeki cami tasvirli mezar taşlarında<sup>41</sup>, Akhisar Paşa ve Ulu Camii haziresinde<sup>42</sup>, Giresun Çavuşlu beldesi mezarlığında<sup>43</sup>, İstanbul Eyüp semtindeki hazirelerde<sup>44</sup> bu kompozisyona rastlamak mümkündür.

Miralay Ahmet Bey'in baş ve ayak ucu şahidesi plaka şeklinde bir gövde ve birbirine paralel kenarlarla yükselir. Ayak ucu taşı süslemelidir ve gövde kısmında C ve S formlarıyla yükselen bir gül ağacı yer alır. Bu ağacın benzerini İnegöl Kavaklaraltı mezarlığındaki bir şahidede<sup>45</sup> görmek mümkündür. Gövdeyi taçlandıran tepelik ise ünik bir örnek olup Osmanlı dönemi mezar taşları içerisinde benzerine rastlanmamıştır.

Sonuç olarak Tarsus Arkeoloji Müzesi'ndeki tarihli mezar taşları 1498 ile 1835 yılları arasına aittir. En geç tarihli eser, Miralay Ahmet Bey'in lahit şeklindeki mezarıdır. Bu eserler Osmanlı dönemi Tarsus mezar taşlarının çok kısıtlı bir grubunu yansıtmaktadır. Bu eserler, zaman içinde çeşitli nedenlerle ortadan kalkmış ve günümüze ancak bu kadarı ulaşabilmiştir. Ele aldığımız mezar taşları form, malzeme ve süsleme özellikleriyle ait oldukları dönemin özelliklerini taşımaktadır. Sergilenen mezar taşları nisbeten daha iyi korunarak günümüze gelmiştir. Depoya kaldırılanlar ise nem oranının yüksek olduğu bir ortamda, duvar dibine istif edilmiş vaziyettedir. Bu eserlerin kalıcı olabilmesi için daha sağlıklı bir ortamda korunması ve restorasyonunun yapılması gereklidir.

---

<sup>41</sup> Tunçel, *a.g.e.*, 20, 127, 144, 203,204, 206. resimler.

<sup>42</sup> T. Erdem, Akhisar Ulu ve Paşa Camii Hazirelerindeki Mezar Taşları, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s.54,71.

<sup>43</sup> Çal-İltar, *a.g.e.*, 119 ve 120 numaralı örnekler.

<sup>44</sup> T. Çoruhlu, "*a.g.m.*", s.103-117; T. Uğurluel "Eyüp Mezarlarında Cennet Meyveli Mezar Taşları" *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VIII. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (7-9 Mayıs 2004), İstanbul 2004, s.117-121.

<sup>45</sup> M. Çetinaslan "İnegöl Kavaklaraltı Mezarlığındaki Muhacirlere Ait Mezar Taşları", *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, C.2, S.6, Konya 2013, 157-196, (s.192, 3. fotoğraftaki ayakucu şahidesi).

**KAYNAKÇA**

- AÇIKGÖZOĞLU, A. S., “Eyüp Sultan’da Ketebeli Mezar Taşları”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.244-247.
- BARIŞTA, Ö., “Eyüp Sultan’dan Bazı Çocuk Mezar Taşları”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.172-180.
- BAŞ, E., *Edirne Beylerbeyi Camii Haziresi’nde Bulunan Mezar Taşları*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2009.
- BAŞ, G., “Mardin’de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları”, *Bilig*, S.61, Ankara 2012, s.31-44.
- BAYRAKAL, S., “Ölümsüzlüğe Uzanan Taşlar: Hacı Bektaş Velî Külliyesi Haziresi’ndeki Mezar Taşları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.59, Ankara 2011, s.15-70.
- BERK, S., “Eyüp Sultan Sınırları İçerisinde Hattat Mustafa Rakım’a Ait Mezartaşı Kitabeleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s. 242-249.
- BERK, S., *Zeytinburnu’nun Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul 2006.
- BİCİCİ, K., “Eyüp Sultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s. 490-501.
- ÇAL, H., “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezar Taşlarındaki Başlıklar”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu*, (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s.207-225.
- ÇAL, H., “Göynük (Bolu) Şehri Türk Mezar Taşları”, *Vakıflar Dergisi*, S.XXX, Ankara 2007, s.295-383.
- ÇAL, H., “Giresun Müzesi ve Tirebolu Kalesi’ndeki Mezar Taşı Başlıkları”, *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiriler*, (9-11 Ekim 2008), C. 2, Ankara 2009, s. 256-269.
- ÇAL, H.,- İLTAR, G., *Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları*, Ankara 2011.
- ÇERKEZ, M., “Eyüp Sultan Mezar Taşlarında Kandil Motifleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler* (28-30 Mayıs 1999), İstanbul 2000, s.339-365



- ÇETİNASLAN, M., “İnegöl Kavaklaraltı Mezarlığındaki Muhacirlere Ait Mezar Taşları”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, C.2, S.6, Konya 2013, 157-196.
- ÇETİNTAŞ, V., “İstanbul Eyüpsultan Hazreti Halid Turbesi Haziresi'nde Yer Alan Mezar Taşları Konulu Tezlerin Değerlendirilmesi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (28-30 Mayıs 1999)*, İstanbul 2000, 372-379.
- ÇORUHLU, T., “Evüp Sultan ve Çevresindeki Hazirelerde Bulunan Mimar Taşlarında Kase İçinde Meyve Tasvirleri”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*, (8-10 Mayıs 1998), İstanbul 1998, s.103-117.
- ÇORUHLU, Y., “Eyüp ve Çevresindeki Mezartaşlarında Görülen Kase İçinde Meyva Tasvirlerinin Sembolizmi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (28-30 Mayıs 1999)*, İstanbul 2000, s.119-127.
- ÇORUHLU, T.,- ÇORUHLU, Y., “İstanbul'da Bulunan Gemici/Denizci Mezar Taşlarına Dair Bir Değerlendirme”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp Sultan Sempozyumu, (5-7 Mayıs 2000), Tebliğler*, İstanbul 2000, 76-89.
- DEMİRİZ, Y., “Acanthus; Türkiye'nin Arkeoloji ve Sanat Tarihi Terminolojisine Yanlış Adla Girmiş Bir Bitki Motifi”, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi III*, İzmir 1984, s.19-24.
- ERALP, N., “Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi ve Dukakinzâdeler”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (11-13 Mayıs 2001)*, İstanbul 2002, s. 192-195.
- ERDEM, T., *Akhisar Ulu ve Paşa Camii Hazirelerindeki Mezar Taşları*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009.
- ERSOY, A., “Eyüp'teki Mezar Taşlarında Servi Kültü”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, (11-13 Mayıs 2001), Tebliğler*, İstanbul 2002, s. 91-95.
- GÜLŞEN, S., “Eyüp'te Gömülü Sanatçı Mezarları”, *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.206-213
- GÜLTEKİN, E., “Türklerde Bereket Sembolu Olarak Kullanılan Meyve Motifleri Ve Mimaride Değerlendirilmesi” *Turkish Studies International*

*Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/5, Fall 2008, s.9-31.

GÜVEN, E., “Eyüp Sultan Türbesi Hazîresi'nin Önemine Dair Bir İnceleme”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, (11-13 Mayıs 2001), Tebliğler*, İstanbul 2002, s. 234-239.

KARA, Ş.-DANIŞIK, H., *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Konya 2005.

KARAÇAĞ, A., “Elmalı Abdal Musa Dergahındaki Bektaşî Mezar Taşları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.57, Ankara 2011, s.99-130.

KARAÇAĞ, D., *Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezar Taşları*, Ankara 1994.

KARAMAĞARALI, B., *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1992.

KAZAN, Ş.-Göçmen, M., “Burdur Müzesi İle Merkez Cami Hazirelerindeki Ata Yedigârî Eserlerimiz: Osmanlı Mezar Taşları”, *1. Burdur Sempozyumu (16-19 Kasım 2005), Bildiriler, C.2*, Burdur 2007, s.123-146.

LAQUER, H. P., *Hüvel-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, İstanbul 1997.

NEFES, E., “Samsun Merkez Kökcüoğlu Mezarlığı'nda Kitabelerinde Şair Adı Bulunan Mezar Taşları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.24-25, Samsun 2007, 229-246.

ÖGEL, B., *Türk Kültür Tarihine Giriş, C. 2*, Ankara 2000.

ÖNKAL, H., *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996.

ÖZKAN S., *Geç Dönem Osmanlı Adana Mezar Taşları (18-20.YY.)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2007.

ÖZSAYINER, Z. C., ”Eyüp Hazirelerinde İki Kadın Hattat Habibe Hatun ve Habibe Hanım”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VII. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (9-11 Mayıs 2003)*, İstanbul 2003, s. 178-181.

PALA, İ., “Eyüp Sultan'da Ebussuud Haziresi”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (11-13 Mayıs 2001)*, İstanbul 2002, s. 186-191.

PEKTAŞ, K., *Bitlis Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Ankara 2001.

- RAGHEP, Y., "İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı", *Cimètieres Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique (İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri) I*, Ankara 1996, 17-23.
- SUBAŞI, H., "Eyüp Sultan ve Civarındaki Mezar Taşı Kitâbelerinin Hat San'atı ve Tarihi Açısından Önemi" *I. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler*, İstanbul 1997, s.181-196.
- TALİ, Ş., "Kayseri Tavlusun Köyü Mezarlığında Bezemeli Mezar Taşları-II", *Sanat Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S.21, Erzurum 2012, s.97-124.
- TUNÇEL, G., *Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezar Taşları*, Ankara 1989.
- TUNÇEL, G., Kalkandelen (Tetova) Harabati Baba Tekkesi Haziresi'ndeki Mezartaşları", *Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, (17-19 Mayıs 2000 Şumnu-Bulgaristan)*, C.2, Ankara 2001.
- TUNÇEL, G., "Beypazarı Müzesi'ndeki Mezartaşları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 44, S. 2, Ankara 2004, s.267-284.
- TUNÇEL, G., "Üsküp Sultan Murat Camii Haziresi'ndeki Mezar Taşları", *Bilge*, S.43, Ankara 2004, s.20-38.
- TUNÇEL, G., "Ayaş Mezar Taşları", *Sanat Tarihi Dergisi*, S. 14/1, İzmir 2005, s.277-307.
- TUNÇEL, G., "Üsküp Alaca Camii Haziresi'ndeki Şahideler", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S.1, Ankara 2005, s.215-236.
- TUNÇEL, G., "Üsküp İsa Bey Camii Haziresi'ndeki Lahit Şeklinde Mezarlar", *Milli Folklor*, C.9, S.66, Ankara 2005, s.105-115.
- TUNÇEL, G., "Üsküp İsa Bey Camii Haziresindeki Şahideler", *Erdem*, C.15, S.43, Ankara 2005, s.65-85.
- TUNÇEL, G., Üsküp Yahya Paşa Camii Haziresindeki Mezartaşları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 50, S. 2, Ankara 2011, s.243-263.
- UĞURLUEL, T., "Eyüp Mezarlarında Cennet Meyveli Mezar Taşları" *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla VIII. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler (7-9 Mayıs 2004)*, İstanbul 2004, s.117-121.

ÜLKER, N., “İzmir Hacı Mahmut Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII ve XIX. Yüzyıl)”, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı* (6-10 Nisan 1987), C. I, Ankara 1988, 11-42.

YÜKSEL, M., *Çukurova’da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler*, Basıldığı yer ve yıl belirtilmemiş.



Resim 1 Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 1



Resim 2 Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 2



Resim 3 Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 3



Resim4: Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 4, Resim5: Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 5



Resim 6 Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 6



Resim 7 Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 7



Resim 8 Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 8



Resim 9 Tarsus Arkeoloji Müzesi şahide numarası 8 detay



Resim 10 Tarsus Arkeoloji Müzesi Miralay Ahmet Bey mezarı uzun kenar



Resim 11 Tarsus Arkeoloji Müzesi Miralay Ahmet Bey mezarı uzun kenar detay





Resim 12 Tarsus Arkeoloji Müzesi Miralay Ahmet Bey mezarı uzun kenar detay



Resim 13 Tarsus Arkeoloji Müzesi Miralay Ahmet Bey'in mezarı kısa kenar



Resim 14 Tarsus Arkeoloji Müzesi Miralay Ahmet Bey'in baş ucu şahidesi



Resim 15 Tarsus Arkeoloji Müzesi Miralay Ahmet Bey'in ayak ucu şahidesi



Resim 16 Tarsus Arkeoloji Müzesi lahit biçimi bir mezarın kısa kenarı



Resim 17 Tarsus Arkeoloji Müzesi lahit biçimi bir mezarın kısa kenarı